

Mrtvi kot

Umetnikom kruha!

ALENKA PIRMAN

“Postati umetnik pomeni postati vzgojitelj in graditelj boljše in popolnejše družbe. Poklic umetnika ni torej nikakor preprost, nikakor navaden, če hočemo postati to, kar je vredno imena umetnost in kar pričakuje in tudi terja od nas naše ljudstvo in čas.“*

Umetnosti je bil v družbi vedno podeljen dvorezen mandat elitne dejavnosti, ki naj civilizira občestvo. Cilj je torej posvečen, sredstva pa ... Sredstva pa so nenehno na udaru. Zato me ne čudi, ko pravijo, da poučevanje umetnosti doživlja krizo in zahteva nov razmislek. Če to drži, potem se mariborska umetniška akademija ustanavlja ravno ob pravem času, da bo lahko pometla z zablodami. Res je, poklic umetnika ni preprost. Rafinirati mora posluh, okus in svetovni nazor svojega občinstva in po svojih najboljših močeh prispevati delež k izboljšanju tega sveta. Cesar se, seveda, ne da izmeriti v denarju. Zato se je razpasla navada, da se umetniki v resnici preživljamo z drugimi opravili. Tako so si likovniki, na primer, že po tradiciji gmotno varnost zagotavljali z restavriranjem, ilustriranjem, oblikovanjem ali poučevanjem. Ne glede na vrednostno lestvico, kjer je profesura na akademiji nekako najvišji dobiček, pa razkol ostaja. Vsakemu od nas je prepuščeno, kako ga bo premagal ali pa sploh ne. (“Še kaj slikaš?” je obvezen pozdrav med nekdanjimi sošolci, ki pa s časom izzveni.)

Tovrstne težave nam pomagajo premagovati tudi spremenjene razmere v “strokah”. Bodoči profesionalni restavratorji, ilustratorji, oblikovalci in pedagogi se danes šolajo na drugih, specializiranih šolah oz. študijskih smereh. Likovna umetnost pa tudi “ni več, kar je bila”, in se šolanje, ki temelji na izbranem mediju, zdi kar nekako odveč. In tako se je pripetilo nekaj nezaslišanega - eden najbolj selektivnih študijev v Sloveniji je postal prepustnejši, dostopnejši, vendar pa, žal, ne tudi bolj demokratičen.

Preprosto misel, da umetnik lahko mimogrede zasluži še s kakšnim logotipom ali naslovko, je tako nadomestila druga, enako preprosta: “kreativec” bo lahko takole mimogrede ustvaril še umetnino ali dve, če bo potreba. “Želimo pokazati in razložiti, kako v resnici deluje tisto, čemur pravimo Ideja. Da širjenje prehaja v krčenje, strah v pogum, znanost v umetnost, veselje v jok, želja v gon, morala v etiko, delo v užitek, duh v kost, investicija v profit, navdih v denar. Da je Ideja vse to. Da je Ideja v resnici Veliki pok.”** Taka je torej sodobna prehranjevalna veriga. In če hočejo preživeti, morajo danes tudi največji umetniki tu in tam nastopiti na kakšni “paradi kreativnosti oglaševanja” (in odgovarjati na vprašanje, ali “je oglaševanje umetnost”).

Ker navadno nimamo vseh jajc v istem košku, živimo umetniki tudi od naročil, odkupov ali prodaje umetniških del. Kar v resnici uspe le tistim, ki jim ceno plemenitijo posredniki. Njihov uspeh temelji na vzreji kupcev. Več kupcev, več umetnosti. Že leta 1932 je Narodna galerija izdala proglas Umetnikom kruha! in pozivala javnost k otipljivejši ljubezni do umetnosti. Odločilno vlogo pri tem vrši tudi tradicionalni boj proti “mrtvilu, dilentizmu in kiču”, ki omogoča precenjenost “prave” umetnosti. Za povrh pa se še danes opleta z dušo, srcem ali gonom kot prapočeli ustvarjalnega vzgiba. No, ja. “Inovacijo spremlja patos rentabilnosti,” je lepo povedal Lyotard. “Umetniško delo mora zagotavljati, da se kupec ne bo ustrašil njegove absurdnosti.” In tudi zato je dobro, da so v ime naše (zaenkrat) edine likovne akademije dodali še tisti “in oblikovanje”.

Veseli me, da se lahko ukvarjam z umetnostjo v času, ko je izgubila avtorsko pravico do ustvarjalnosti, in ko njeni miti pokajo po sivih. Njeni duhovi strašijo po muzejih sodobne umetnosti in prinašajo dobiček in končno tudi likovna umetnost stopa ob boku drugih panog in si jemlje svoj kos pogače v industriji prostega časa! Zadeva je ušla izpod nadzora do te mere, da je Evropska komisija prvič v zgodovini vključila kulturo v strateški dokument: “Kultura in ustvarjalnost sta pomembni gonili osebne razvoja, družbene povezanosti in ekonomske rasti.” Z drugimi besedami - kultura obrača preveč denarja, da bi jo še smeli prepuščati nacionalnim državam. Amen.

Oči upiramo in upe polagamo v Maribor in se spraujemo: Kaj nas bo prej odrešilo - nova umetniška akademija ali kulturna prestolnica? “Danes ni več treba mlademu človeku po tujem iskati znanja in umetniških pobud. Te ima danes doma; na svoji zemlji lahko oblikuje svoj talent za službo ljudstvu in napredku.” *

* Iz besedila Božidarja Jakca, prvega rektorja Akademije za upodabljajočo umetnost v Ljubljani, ki je leta 1947 izšlo v knjižici Kaj naj študiram?
** Iz intervjuja z Romanom Berčonom, predsednikom Slovenskega oglaševalskega festivala v Delu (25. 2. 2008)

Novi predsednik Slovenske maticе je Milček Komelj

Novi predsednik najstarejšega slovenskega znanstvenega in kulturnega društva Slovenska matica je postal umetnostni zgodovinar **Milček Komelj**, ki je na predsedniškem mestu nasledil **Jožo Mahniča**. Člani Slovenske maticе so odločitev sprejeli na sredinem občnem zboru, je sporočil glavni urednik **Drago Jančar**.

Na zboru Slovenske maticе so člani Mahniča, ki je Slovensko matico vodil 14 let, razglasili za častnega predsednika. Častni član je postal **Ignacij Voje**, zašlužna članica pa **Zmaga Kumer**. Izvolili so tudi nov 21-članski upravni in 3-članski nadzorni odbor.

Komelj je bil za novega predsednika izvoljen z naslednjo utemeljitvijo: “Komelj je eden najuglednejših slovenskih umetnostnih zgodovinarjev in lucidnih likovnih kritikov. Njegovo široko znanje in razgledanost po svetu humanistike je še posebej globoko tudi na literarnem področju. S Slovensko matico je sodeloval kot član upravnega odbora, nastopal je na njenih simpozijih in objavljaj tehtne prispevke v zbornikih. Posebej odmevna je bila Novomeška knjiga, ki jo je uredil in s spremno besedo pospremil tako likovno kot literarno vsebino. Pred kratkim je Milček Komelj postal tudi član Evropske akademije znanosti in umetnosti.”

Slovenska matica je bila ustanovljena leta 1864. Pred dvema letoma ji je takratni predsednik republike **Janez Drnovšek** za njeno kulturno delo podelil najvišje slovensko odlikovanje zlati častni znak svobode. **(sta)**

Zapletenost spomina Eugena Ionesca

Sinoči je bila na Odrupododrom v SLG Celje premiera tragične farse v enem dejanju Stoli v režiji Mihe Goloba

MARLEN PREMŠAK

Pisalo se je leto 1950.“Nič ni imelo več trdnih temeljev, nobena prihodnost se ni zdela optimistična, stanje duha je zaznamovala beseda absurdno. Ta beseda ni kazala samo na izgubo slehernega smisla, marveč tudi na izgubo upanja in pretrgane komunikacije, na jezik, ki ni več mogel zaznamovati realnosti,” piše Denis Poniž v prispevku Kje danes stoji Ionescovi Stoli. O aktualnosti tragične farse so se spraševali tudi v celjskem teatru in ugotovili, da je še kako aktualna. Kako tudi ne, pravi režiser Miha Golob, saj umetnine nikoli ne izgubijo svoje izjemne sporočilnosti.

Stoli so peta premiera v SLG Celje tej gledališki sezoni. Dramaturginja predstave je **Tatjana Doma**, prevod je delo **Alje Tkačeve**, kostumografinja predstave je **Mateja Benedetti**, skladatelj **Vasko Atanasovki**. Igrajo **Bojan Umek**, **Manca Ogorevc** in kot gost **Luka Cimprič**, ki se bo po diplomu zaposlil v Slovenskem ljudskem gledališču.

Tragično farso Stoli je napisal leta 1952 in še isto leto je igra doživela svojo krstno uprizoritev. Starec (Bojan Umek) in Starka (Manca Ogorevc) vneto pripravljata stole za nevidne goste. Ko “gostje” pridejo, jim gostitelj razkrijeta svoje spomine, nejasne in skrivnostne. Soočeni smo z brutalno resnico sveta, ki je utemeljena na laži in fikciji, v tem svetu pa se prepletajo človeške želje, podzavest, iluzija,

Manca Ogorevc in Bojan Umek v svetu brez smisla in upanja (Damjan Švarc)

samota in odtujenost, iz tega pa izhaja absurdna komika, ki zastavlja vprašanje o smislu bivanja.

Temeljni problem Eugena Ionesca, francosko-romunskega dramatika (1909-1994), enega glavnih predstavnikov dramatike absurda, je nezmožnost sprejeti smrt in se z njo sprijazniti kot s sestavnim delom življenja. Strah pred neizbežno končnostjo ga je spemljal vse življenje. “Ionescovi junaki so

samo še marionete brez osebnosti, govoreči stroji, njihovo življenje poteka le še na ravni besed, ki se spreminjajo v čisto zvočno gmoto brez kakršnega koli smisla,” pojasnjuje dramaturginja predstave Tatjana Doma. “Igre nismo želeli napolniti z nekimi stvarmi, z močnimi stilizacijami, groteskami, ki jih pri Ionescu v bistvu ni. Želeli smo dosledno slediti tekstu,” pravi režiser Miha Golob.

Filmska kritika

Srhljivi celovečerni dokumentarec Kruh naš vsakdanji nagrajevanega Avstrijca Nikolausa Geyrhalterja o neverjetnih, grozljivih načinih pridelave in izdelave hrane

UROŠ SMASEK

Srh spreleti temeljito že samo po nekaj prvih minutah oziroma filmskih posnetkih ter se stopnjuje v občutek tako rekoč popolne groze do konca hvaljenega celovečernega dokumentarca Kruh naš vsakdanji (Unser taeglich Brot, 2005), v katerem sta nagrajevana 36-letni avstrijski filmar Nikolaus Geyrhalter ter približno leto starejši soscenarist, soproducent in ne nazadnje montažer Wolfgang Widerhofer prikazala živilsko industrijo svetovnih oziroma, konkretnješe, zlasti evropskih razsežnosti.

Za srhljivo in naposled grozljivo filmsko doživetje pa seveda ni treba biti ne vem kako ekološko razgledan in ozaveščen, ampak najbrž prej še prav obratno, saj bi bilo pravzaprav nesmiselno “prepričevati že prepričane”. Film namreč prikazuje najbrž za marsikoga tako rekoč nepredstavljivo ali “vsaj” zelo težko predstavljivo živilsko industrijo z njenimi pogosto prav neverjetnimi, večkrat dobesedno grozljivimi načini pridelave oziroma izdelave hrane, ki bi jih mimogrede lahko še dandanes uvrstili kvečjemu v znanstveno fantastiko. Vse skupaj pa je filmsko prikazano skrajno neolepšano, brez kakršnegakoli besedila ali glasbe, samo z “golo” sliko ob zvokih neustavljive industrije.

Na kinematografskem prizorišču

Nepredstavljiva živilska industrija

Enega od grozljivih vrhuncev predstavlja gromozanska klavnica za govedo.

pri nas je Kruh naš vsakdanji sicer eden izmed tistih filmov, ki so domnevno bodisi premalo komercialni ali pa bolj umetniški in najbrž predvsem zato brez širšega distribucijskega zaledja, se pravi, na ogled žal na eni sami filmski kopiji. Pričujoči film, ki bi ga zdaleč ne šele v tem trenutku, temveč že precej prej morala videti (tudi) “vesoljna dežela na sončni strani Alp” (po možnosti celo večkrat), bo tako na ogled do konca marca v ljubljanskem umetniškem kinu Kinodvor, pretežni del aprila v celjskem tako imenovanem mestnem kinu Metropol in nadalje v umetniški kinematografski mreži, kolikor je pač deluje - v Mariboru po napovedih na žalost ne!

Srhljivi začetek filma prikazuje mehanično “projektilno” razvrščanje in delno tudi ročno selekcioniranje brezštevilnih piščančkov. Nadalje Geyrhalterjeva kamera vse bolj srhljivo dokumentira svinjske klavnice,

sprva navidez očarljiva polja in njihovo “streznujoče” kemično škropljenje iz letala ter ne nazadnje v neskončnih toplih gredah prav tako škropljeno “povrtnino”, povrh vsega sploh ne rastočo iz zemlje! Enega od grozljivih vrhuncev pa že proti koncu filma predstavlja res prav znanstvenofantastično delujoča gromozanska klavnica za govedo, ki ga po usmrnitvi obesijo visoko na kavlje in industrijsko dobesedno slečejo iz kože, nakar “za povrh” uslužbenec, ki je ravno prežagal eno od govedi po dolgem s posebno žago, kot da bi rezal mehko maslo, mimogrede utegne opraviti še pogovor po mobilnem telefonu...

Ja, po ogledu tega vsestransko pretresljivega filma si je mogoče zaželei najmanj, da bi neke v dokazano zdravem okolju imeli svojo kmetijo. Film pa bi lahko bil kar sestavni del izobraževanja, seveda predvsem o pereči problematiki živilske industrije, a hkrati tudi za filmsko vzgojo.